

Галай Віталій

аспірант кафедри машинознавства

Глухівський національний

педагогічний університет

РОЗВИТОК МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У даній статті розглядаються теоретичне визначення поняття методичної компетентності з точки зору різних науковців та дослідників. Виділені форми та компоненти даної компетентності. Наведена модель розвитку методичної компетентності вчителів технологій в умовах модернізації вищої освіти.

Ключові слова: *компетентність, методична компетентність, компонент, форма, вчитель технологій.*

В данной статье рассматривается теоретическое определение понятия методической компетентности с точки зрения научных работников и исследователей. Выделены формы и компоненты данной компетентности. Приведена модель развития методической компетентности учителей технологий в условиях модернизации высшего образования.

Ключевые слова: *компетентность, методическая компетентность, компонент, форма, учитель технологий.*

The article is dedicated to the problem of the theoretical determination of the notion methodical competence with standpoint of different scientifics and researchers. The forms and components of this competence are chosen. The model of the development methodical competence teachers technology in condition of the modernizations of the higher education are presented.

Key words: *competence, methodical competence, component, the form, teacher technology.*

Кінець ХХ століття – початок ХХІ ознаменованій перехідним періодом у системі освіти: від використання уніфікованої освітньої програми – до роботи по варіативним програмам у контексті методології розвиваючого навчання.

За останні роки вченими, педагогами й працівниками освітньої сфери проведені серйозні дослідження, отримані філософські, соціально-економічні,

психолого-педагогічні результати інноваційного характеру, розроблені наукові концепції, створені рекомендації, здійснені низки заходів у сфері вдосконалення вітчизняної освіти та адаптації її до нових умов.

Методичне забезпечення педагогічного процесу сприяє формуванню методичної компетентності вчителів, зокрема вчителів технологій, їх якісної педагогічної діяльності.

Формування методичної компетенції майбутніх учителів технологій зумовлюється низкою чинників. Професійна компетенція вчителя, яка включає й методичну компетенцію, слугує вагомою передумовою успішного оволодіння знаннями, вміннями та навичками майбутніх вчителів. Водночас інтеграція України до європейської спільноти, приєднання вітчизняної системи вищої освіти до Болонського процесу, орієнтація на загальноєвропейські рекомендації та вимоги передбачають структурне реформування освіти, модернізацію програм, відповідні перетворення у ВНЗ.

Доцільність розвитку методичної компетенції обумовлюється науковою нерозробленістю проблеми методичної підготовки майбутніх учителів, відсутністю наукових праць, присвячених теоретичним засадам формування методичної компетенції вчителя технологій.

Так, вивченням проблеми формування методичної компетентності та підготовки педагогів займалися такі дослідники: Т.Е. Кочарян, С.Г. Азаришвілі, Т.І. Шамова, Т.А. Загривня, І.Ф. Ковальова, Т.Н. Гущина і багато інших.

Однак у переважній більшості робіт мова йде, як правило, про вчителя або про професійну компетентність фахівців, що мають базову педагогічну освіту. Крім того, у наукових працях, присвячених аналізу професійно-педагогічної діяльності, методична компетентність як складова педагогічної компетентності та майстерності тільки називається. Недостатньо досліджена й проблема теоретичних основ розвитку методичної компетентності вчителів. У педагогіці відсутні системні дослідження рівнів і характеру розвитку цього виду компетентності вчителя на етапі його професійної діяльності. Дотепер не створена цілісна модель розвитку методичної компетентності в умовах трансформації сучасних освітніх технологій.

Все це вимагає від вчителів технологій вибору й переосмислення своєї Я-концепції, переоцінки психолого-педагогічних знань й умінь, способів своєї професійної праці. Сказане підтверджується й спостереженнями психологами й педагогами за станом освіти [8]: молоді вчителі не мають необхідних методичних знань, умінь й навичок; вчителі, незалежно від стажу роботи й

спеціалізації, відчувають потребу в істотному вдосконаленню своїх знань, причому кожен другий вчитель зазнає труднощів методичного характеру; багато вчителів не знайомі з технологією організації й проведення науково-методичної роботи, не мають позицій педагога-експериментатора.

У цей час відбувається переоцінка методичної роботи фахівців системи освіти. Поступово створюються нові моделі методичної служби, що відповідають запитам сучасного суспільства. З'являються нові напрямки і форми, якісно змінюється зміст, виявляється така тенденція, як варіативність і різномірність цієї діяльності залежно від запитів і готовності освітніх установ. Так, Т.А. Загривна й низка інших дослідників виділяють методичну роботу як провідний фактор становлення методичної компетентності, що є важливою складовою професійної компетентності педагога [4].

Натомість А.М. Столяренко, розглядаючи методичну сторону роботи педагога, указує на те, що за старою традицією вона зводилася до методів навчання. «Пізніше стали говорити про методику роботи, методичні роботи, а останнім часом – усе більше й про педагогічну техніку, педагогічні технології, методичні системи» [7].

Він зазначає, що методична система освітньо-педагогічного процесу покликана надати можливості руху суб'єктів, засобів й умов цього процесу, спрямувати в потрібне русло й ефективно реалізувати їх.

Розглянемо визначення методичної компетентності за Т.Н. Гущиною. Вона характеризує методичну компетентність як інтегральну багаторівневу професійно значиму характеристику особистості й діяльності педагогічного працівника, узагальнюючи результативний професійний досвід, як системне навчання знань, умінь та навичок педагога в галузі методики й оптимальне сполучення методів професійної педагогічної діяльності.

Ф.Ш. Терегулов справедливо відзначає, що педагогічна наука не зможе виконати свою випереджальну функцію розвитку методичної компетентності без вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду. Учителям необхідно створити умови, що підтримують дослідницьку роботу.

І.В. Ковальова розглядає науково-методичну компетентність як інтегральну характеристику ділових, особистісних і моральних якостей педагога, що відбиває системний рівень функціонування методологічних, методичних і дослідницьких знань, умінь, досвіду, мотивації, здатностей і готовності до творчої самореалізації в науково-методичній і педагогічній діяльності в цілому.

В.А. Адольф розглядаючи структуру методичної компетентності виділяє наступні компоненти: особистісний, діяльнісний, пізнавальний (когнітивний) [1]. Особистісний компонент методичної компетентності співвідноситься з вміннями, пов'язаними з психологічною складовою особистості педагога: комунікативні, перцептивні, рефлексивні. Діяльнісний компонент містить у собі накопичені професійні знання й уміння, вміння актуалізувати їх у потрібний момент і використовувати в процесі реалізації своїх професійних функцій. Пізнавальний компонент ґрунтується на вміннях, що становлять теоретичну підготовку: аналітико-синтетичні (уміння аналізувати програмно-методичні документи, уміння класифікувати і систематизувати методичні знання); прогностичні (уміння прогнозувати ефективність обраних засобів, форм, методів і прийомів, уміння застосовувати методичні знання); конструктивно-проектувальні (уміння узагальнювати процес навчання, уміння планувати методичну діяльність).

Таким чином, у контексті такого підходу методична освіта студента як майбутнього вчителя технологій передбачає його особистісний і методичний розвиток. Провідними об'єктами особистісного розвитку студента є критичне мислення й особистісні якості; методичного розвитку – методична культура й освітня автономія.

Отже, методична компетентність вчителя технологій є сукупністю його методичних знань, навичок і вмінь та індивідуальних, суб'єктних і особистісних якостей, яка функціонує як здатність адаптувати, організовувати, досліджувати й контролювати навчальний, пізнавальний, виховний і розвиваючий аспекти навчально-трудової професійної освіти студентів у аудиторній і позааудиторній роботі.

Зміст навчального аспекту методичної освіти реалізується в організаційних формах навчання, які характеризуються дидактичними цілями, складом групи, місцем проведення, тривалістю, змістом діяльності вчителя й учня.

Найбільш важливим напрямком складових розвитку методичної компетентності вчителя є розвиток його методичного мислення і методичної культури. Методичне мислення – це мислення, що забезпечує вміння вчителя застосовувати наявні знання для реалізації цілей виховання і навчання відповідно до методичної теорії та конкретних умов навчання. У структуру педагогічного мислення ми включили продуктивне, аналітичне, репродуктивне, творче і методичне мислення. Основними складовими методичної компетентності є творче й методичне мислення. Основним показником розвитку методичної компетентності вчителів технологій може

служити рівень розвитку методичного і творчого мислення, що проявляється в способах постановки і розв'язання педагогічно-професійних завдань стратегічного та тактичного плану.

Інтегрованим показником ефективності праці та розвитку методичної компетентності вчителя може служити методична культура, що розуміється як вища форма активності й творчої самостійності, як передумова для виникнення нових методичних ідей і шляхів їхнього вирішення. Методична культура вчителя виступає як суб'єктний аспект його професійної та методичної діяльності, як здатність змінювати узагальнений методичний досвід у своїй діяльності. Такі дослідники як Г.В. Абросимова, В.Л. Бенін, І.Ф. Ісаєв, Н.В. Сєдова та ряд інших вважають, що методична культура формується при максимальному прояві творчості. Методична культура: це і майстерність, і мистецтво, обумовлені індивідуальністю вчителя, умінням формувати й розвивати знання, зацікавити майбутніх вчителів наукою.

На підставі розглянутого визначаємо методичну компетентність як головну складову педагогічної компетентності, що забезпечує здатність розпізнавати й вирішувати методичні завдання, які виникають у ході педагогічної діяльності вчителів. Її структуру визначає методична культура, методичне мислення, методична творчість, культура і його мобільність. Результатом розвитку методичної компетентності повинне стати досягнення кращих результатів педагогічної діяльності, засноване на появі нового (особистісного) досвіду, потреби вчителів у безперервній освіті.

Якщо розглядати форму методичної компетентності вчителів у системі загальної освіти, то під нею розуміється процес розвитку особистості вчителів в методичному плані на основі узагальнення колегіального-методичного досвіду й професійної мобільності.

Форма методичної компетентності є процесом зміни її в русі від одного рівня до іншого, можна виділити наступні рівні: практико-імітуючий, комбінуючо-продуктивний, науково-творчий. Практико-імітуючий характеризується досить високою результативністю педагогічної діяльності, мобільністю психолого-педагогічних знань. Комбінуючо-продуктивний рівень пов'язаний з наданням самим авторам можливості поширити свій досвід шляхом ознайомлення з ним педагогічної громадськості. У плані розвитку методичної компетентності саме спілкування та передача досвіду виступає як стимул для придбання передового педагогічного досвіду на основі інтеграції теорії й практики. Науково-творчий рівень передбачає, що передовий педагогічний досвід виступає як зразок гарної роботи з реалізації проекту педагогічної діяльності, запропонованого педагогічною наукою (див рис. 1).

Нами розглянуто і проаналізовано організаційно-педагогічні умови реалізації моделі розвитку методичної компетентності вчителів технологій в умовах модернізації вищої освіти. У якості першої організаційно-педагогічної умови виступає формування мобільності у учителів в умовах модернізації освіти. Чим більшою мобільністю володіє вчитель, тим швидше він пристосовується до змін, які відбуваються в освіті. Із всіх напрямків модернізації освіти, позначених в офіційних документах, учитель вибирає своє, працює над своєю проблемою. Чим швидше вчитель адаптується до неї, тим більше якісних методичних продуктів він створить для педагогічної громадськості.

Якщо вчитель відкритий для ознайомлення колег зі своїм досвідом, досвідом освоєння інновацій і сам готовий знайомитись з інноваційним досвідом інших колег, то можна говорити про розвиток професійної мобільності і методичної компетентності.

У процесі педагогічної діяльності вчитель створює індивідуальні методичні розробки, програми, тобто набуває індивідуального досвіду. У процесі розкриття індивідуального досвіду перед колегами, педагогічною громадськістю у формі електронного довідника даний досвід переростає в колегіально-методичний. Колегіально-методичний досвід відбиває результат спільної цілеспрямованої діяльності вчителів по вивченню передового індивідуального досвіду окремих учителів. Участь учителя в створенні колективного досвіду – один з показників росту методичної компетентності вчителя.

***Рис. 1. Модель розвитку методичної компетентності вчителів технологій
в умовах модернізації вищої освіти***

Високий освітній статус учителя є, з одного боку, наслідком певного рівня колегіальної-методичної інформованості, а з іншого боку – визначає ріст інформованості, тому що гарно інформований учитель більш успішно здобуває методичний досвід і ефективніше використовує його на практиці. Науково-практичний рівень розвитку методичної компетентності учителя проявляється у здатності до вдосконалення педагогічного досвіду.

Модель розвитку методичної компетентності вчителів у системі загальної освіти представлена різними рівнями. Це дозволяє здійснювати прогнозування і дослідження своєї діяльності, впливати на результативність цілісної діяльності.

Щоб зрозуміти проблеми методичної підготовки і формування методичної культури та компетентності, потрібно розглянути сучасний стан методики викладення дисципліни як наукової галузі. Методика навчання – це приватна педагогічна дисципліна, теоретична і прикладна наука про закономірності навчання.

Як відзначає Н.Д. Гальскова, сучасна методика переживає кризу, обумовлена рядом протиріч, головний з яких, – відсутність розумного «балансу» між новими умовами навчання й традиційними методологічними рішеннями, які не завжди адекватні сучасному рівню розвитку базисних і суміжних з методикою наук [3, с. 37].

Саме методична підготовка повинна стати «системоутворюючим фактором професійної підготовки вчителів з розвиненою методичною компетентністю», і «всі дисципліни – від психології до філософії – повинні бути орієнтовані на підготовку вчителя, причому не вчителя взагалі, а вчителів конкретного предмета» [6, с. 9].

Безумовно, перераховані підходи не вичерпують всього різноманіття варіантів формування структурних і змістовних компонентів методичної компетентності майбутніх вчителів технологій. На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури, досліджень в галузі освітньої теорії й практики можна

зробити висновок про те, що єдиного погляду на визначення поняття й структури методичної компетентності фахівця не існує. Методичну компетентність учителя ми розглядаємо як складову професійної компетентності, що забезпечує здатність розпізнавати і вирішувати методичні завдання, проблеми, які виникають у ході педагогічної діяльності вчителя; її структура визначена методичною культурою, методичним мисленням, методичною творчістю й мобільністю. Під розвитком методичної компетентності вчителів у системі загальної освіти розуміється процес розвитку особистості вчителя в методичному плані на основі його досвіду та вдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адольф В.А. Профессиональная компетентность современного учителя: Монография / В.А. Адольф. – Красноярск : КГУ, 1998. – 310 с.
2. Володина, Ю.А. Компетентный подход в подготовке школьников к профессиональному самоопределению / Ю.А. Володина // Психологическая наука и образование. – 2008. – № 2. – С. 80–86.
3. Гальскова Н.Д. Современная методика обучения иностранным языкам. – М. : АРКТИ ГЛОССА, 2000. – 165 с.
4. Загривня Т.А. Становление научно-методической компетентности педагогов в процессе профессиональной деятельности [Электронный ресурс] : Дисс. ... канд. пед. наук. – СПб. : РГБ, 2006. – 178 с.
5. Марк Е. Генсон. Керування освітою та організаційна поведінка / Пер. з англ. – Х. Проців – Львів : Літопис, 2002. – 384 с.
6. Пассов Е.И., Кузовлев В.П., Царькова В.Б. Учитель И.Я. : Мастерство и личность. – М.: Просвещение, 1993. – 159 с.
7. Столяренко А.М. Общая педагогика : Учебное пособие для студентов вузов. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 479 с.
8. Титаренко Л.М. Деякі аспекти дослідження поняття «компетентність» // Формування громадянської компетентності учнівської молоді. Відкриття європейського року громадянської освіти в Україні : Матеріали Міжнар. наук. – пр. конф., 8–9 лютого 2005 р. – Харків: ХОНМІБО, 2005. – С. 90–92.